

gorçans comentats en E. T. C. I, 134). Del mossàrab degué arribar a l'ús en àrab, d'on apareix en nombre dual en -*āni*: *Altaranes*, a Palma de Gandia, *Pla d'~* registrat a dos indrets contigus: xxxii, 187.9, 17. Potser també d'això, *Sort d'Altunya* (a Selva, Mall., al S. del Puig de Meca xl, 666.8, amb una evolució sigmàtica en -*iz* > -*ð* i zero?

ALTET i *Altadill*. *Altet*, poblet i antic castell de Segarra, avui agr. a la Figuerosa; pron. *altét* a Freixenet, 1920; id. (o -*ét*) a Cervera, Montoliu etc., 1956. El Comte Ermengol IV d'Urgell donà part del seu castell, l'a. 1080, a l'esgl. de Solsona (Diago-Miret, *BABL* II, 34); «de les 8 parts del kastel de *Alted*, les 3 donams-li ---» 1099 (MiretS, *RBiblgrCat.* VII, 9); «castrum de *Alted*, que el Vte. Ramon Miró d'Abella havia rebut del bisbe d'Urgell» 1109 (BCEC 1909, 19); *Alted* 1151 (Kehr, *Papsturk.*, 329) i una altra de 1180 cit. junt amb *Ficarosa* (id. 498); en fi en altres de 1174 i 1312, on també se cita amb la Figuerosa, les Oluges etc. (BCEC 1909, 20). Es tracta d'un col·le. en -*ETUM*, significat 'conjunt d'altells'.

D'aquí, però, el dim. *Alted-ill*, format com *Cassanedill/Cassanet*, *Castanyedell/Castanyet*, *Fonelledell/Fonollet* etc., com vaig explicar en E. T. C. I, 161, o *Ciutadilla/Ciutat*, *Canalilles/Canals*. La grafia *Alted* amb -*d*, de 1099, 1109, 1151, justament prova que es tracta del sufix col·le. -*ETUM* i no pas del diminutiu.

Altadill agregat de Llorac, prop al N. d'aquest poble, pron. *del tadil* (xiv, 57). *Altadill* és uns 20 k. SE. d'*Altet*, el qual es troba a 400 alt. «en terreny trenca», però *Altadill* és també montuós i encara més alt; avui té més habitants que *Altet*, però abans aquest fou més important, com es veu ja per la seva nombrosa documentació medieval; mentre que *Altadill* no es documenta sinó en un parell de docs. dels Ss. XII-XIV; *Altadill* documentat per primer cop en un doc. de 1190, però encara que llavors li diuen *Alted* igual que a l'altre, es deu tractar d'*Altadill* puix que va citat amb el seu immediat Montargull: «Bernardi de *Alted* --- Guill. de Montergull» a. 1199 (MiretS, *TemplH*, 158); després, però, ja l'anomenen amb el diminutiu: «Rubió e *Altadil*» a. 1359 (*CoDoACA* XII, 53); se l'anomenà, doncs, en diminutiu, per distingir-lo de l'altre, com a menys important que era llavors.

En efecte ALT-ETUM és una formació també coneguda en altres enclaves: a Toscana hi ha tres llocs *Alteto*, un *Alteta* i un *Oteto*, tots ells amb -*t*- simple (Pieri, *Top. V. Arno*, 271, 407). Pot tenir també aquesta etim. *L'Altet*, pda. de Xixona (xxxv, 86.12), i *Altet* en el Flamicell (Espui, xxxvii, 145.6) si bé aquí com a NP.

ALTURA/TURA. Hi ha almenys dos parònims amb aquesta doble forma: un al Vallès (1) i l'altre a la Garrotxa (2); que en part vénen del derivat de *alt*. 1) *St. Julià d'Altura* damunt Terrassa, molt documentat des de 1042 a 1359, i sempre en la forma *Altura*; encara que no sempre s'hagi vist clar (discussió en GGC 339n.) això ja prova la derivació d'ALTUS: «Scti Iuliani *Altura* --- S. J. *Altura* ---» 1042 (més text s. v. *Arnella*); «*St. J. de Altura*» afr. N. d'uns indrets propers a Terrassa (*Sicher, Buadela*) 1065' (*BABL* VII,

503); «S. Juliani de *Altura*» 1082 (*Cart. St. Cugat* II, 367); «infra terminos Terracie, in parr. Sti Jul. de ipsa *Abtura* [potser no mera err. sinó grafia de *Autura*] --- ad ipsam serram supra vallem de Corba --- S. I. de ipsa *Altura* (bis) --- kastrum Apierola» any 1137; «Sant Quirze i Sant Julià d'*Altura*» 1176 (MiretS, *TemplH*, 164); «St. Julià d'*Altura*» 1359 (*CoDoACA* XII, 9). Parlant del Vallès: «santuari St. Julià d'*Altura*» Jer. Pujades, 1610 (*Diet.*, fº 187vº, 229). Com que el doc. de 1437 el posa vora la Serra «supra vallem de Corba», i el de 1176 l'ajunta amb St. Quirze, que és dalt de la Serra de Galliners (sigui aquesta, o no, el mateix que la de sobre la vall Corba), és evident no sols la identifi. amb el conegut santuari modern de St. Julià, sinó també que es tracta d'un lloc elevat; el fet de dur-hi article, *ipsa Altura* (repetit 3 cops el 1137) demostra que és idèntic a l'apel·latiu *altura* 'altitud'.

Però el parònim de la Garrotxa (2) deu tenir etimologia essencialment diferent, per més que també sigui nom d'un renomnat santuari: el de la Verge del *Tura* damunt, al NO. d'Olot. Aquí *Tura* i l'article van separats. Monsalvatje¹ i la monografia que li dedicà Sadera² escriuen sempre *del Tura*. Ha de ser, doncs, en l'origen un substantiu masculí: el conegut *tuure* 'pedra tosca', provinent del ll. vg. *tūfōre*: ben explicat això en *DECat* VIII, 932b58, i ja *BDC* xx, 330-332. A les lín. 45-51 ja dono cites antigues de *ture* masculí. Localment en el Sud valencià es troba també *turi* (Mallà de *Turi* a Locnou de St. Jeroni, 953b56); d'aquí pot venir també *L'Alturi* pda. de Torís (xxx, 151.5); mentre que l'*Altura*, morro de la Serra d'Aitana (Sella xxxv, 101.21) ha de venir de *altura* 'altitud'.

Així mateix, uns altres parònims *el Tura* que se citen de Camprodon i de Banyoles poden tenir el mateix origen que el d'Olot: *Pla del Tura* a. 1639, *Pla d'Altura* a. 1713, paratge antic dins el Pla de Camprodon (Mn. Julià Pasqual m'escrivia: «d'altura aquest pla no en té cap»). Can *Tura*, mas, sota l'esgl. del te. Aniol de Finestres. I una altra famosa església de Banyoles, dedicada a Sta. Maria, ha dut un nom semblant (m'indicaven allí XLIV, 137); aquí (segons veig per Monsalv. XI, 138 i XVI, 241-2) és la de l'antic monestir ja consagrat l'any 889, llavors citada només «eclesia in capite stagni» (*MHi*. 821), però segons l'erudit amic Narcís Puigdevall ha dut després el nom de «Sta. Maria dels *Turers*» [derivat de *tuure* + *er*]. A Besalú, una capella de St. Agustí «desaparecida al derrivarse las torres llamadas *del Turell*» (Monsalv. XVI, 266, després de 1578). Sens dubte d'un col·le. diminutiu *TUFER-ETÜLU*.

Altres representants toponímics d'ALTŪRA: *Altura* mun. del p. j. Sogorb; aquest ja figura junt amb Caudiel en doc. de 1276 (MtzFdo., *Doc. Val. ACA* II, 23); hi ha un *Otura* a Sta. Fe de Granada, un altre a Astúries, i un altre prov. de Osca; en fi *Otur* poble agregat, situat damunt d'una altura a Astúries (Castro, *RFE* v, 29); *Aldura*, monte en Rentería (Mitx., *Apell.*, § 34). En fi friülà *Alturis* < -URAS (Flechja, *NLL It. Sup.* 144). Res a veure tot això amb el gal *ÁUTURA* (> *Eure*, estudiat per M-Lübke, *Die Betong. im Gall.* 50);